

Tự viện Sài Gòn - Gia Định trong kháng chiến chống Mỹ

ISSN: 2734-9195 08:05 25/09/2025

Trên thực tế, nhiều ngôi chùa tại khu vực này không chỉ là nơi sinh hoạt tôn giáo mà còn trở thành cơ sở cách mạng bí mật, nuôi giấu cán bộ, lưu trữ tài liệu và bảo vệ lực lượng kháng chiến ngay giữa lòng Sài Gòn.

Tác giả: **NCV. Vũ Minh Châu (1)**

Tham luận tại Hội thảo khoa học "Đạo Phật Với Cách Mạng Việt Nam" tổ chức ngày 25/08/2025, tại chùa Quán Sứ, Hà Nội

1. Dẫn nhập

Phật giáo từ lâu đã giữ một vị trí quan trọng trong cách sống chính trị - xã hội Việt Nam, không chỉ với tư là một tôn giáo lớn mà còn là một bộ phận cấu thành văn hóa dân tộc. Trong những giai đoạn lịch sử trọng yếu, Phật giáo luôn đồng hành cùng vận mệnh đất nước, góp phần hun đúc tinh thần yêu nước, đoàn kết cộng đồng và cổ vũ ý chí đấu tranh vì độc lập, tự do.

Sài Gòn - Gia Định trong thời kỳ kháng chiến chống Mỹ cứu nước là trung tâm chính trị, quân sự và kinh tế của chính quyền Việt Nam Cộng hòa, đồng thời cũng là địa bàn chiến lược của cách mạng. Nơi đây diễn ra nhiều phong trào đấu tranh đô thị sôi động, quy tụ đông đảo các tầng lớp nhân dân, trí thức, sinh viên, công nhân, trong đó có tầng Ni và Phật tử. Trong bối cảnh đó, chùa chiền không chỉ là nơi tu hành, sinh hoạt tín ngưỡng, mà còn trở thành không gian an toàn, hậu phương tinh thần, điểm gặp gỡ, che đi và liên lạc của sức mạnh cách mạng ngay giữa lòng đô thị được kiểm soát chặt chẽ.

Sau ngày giải phóng, Hội Liên Hiệp Thanh niên, Sinh viên Sài Gòn-Gia Định tổ chức chiến dịch bài trừ văn hóa trụy phản động, xây dựng nền văn hóa lành mạnh (7-1975). (Ảnh: Văn Bảo/Reuters)

Mục tiêu của nghiên cứu này là làm rõ vai trò của chùa chiền Sài Gòn - Gia Định trong phong trào phản chiến đô thị giai đoạn 1954-1975, thông qua khảo sát một số trường hợp tiêu biểu để chứng minh mối liên hệ gắn kết giữa Phật giáo và phong cách mạng.

Phạm vi nghiên cứu giới hạn ở không gian Sài Gòn - Gia Định, thời gian từ năm 1954 đến năm 1975, với đối tượng là một số chùa tiêu biểu có hoạt động gắn bó với phong cách đô thị và cách mạng. Phương pháp nghiên cứu yếu là phương pháp lịch sử, phân tích - tổng hợp tư liệu, kết hợp khai thác hồi ký, báo chí, tài liệu lưu trữ và sóng nhân chứng (nếu có), phun tái hiện chân thực bức tranh về vai trò đặc biệt của chùa chiền Sài Gòn - Gia Định trong chiến chiến chống Mỹ.

2. Bối cảnh lịch sử và tình hình Phật giáo Sài Gòn - Gia Định trước 1975

2.1 Kịch tình hình Sài Gòn - Gia Định thời chống Mỹ

Trong giai đoạn kháng chiến chống Mỹ cứu nước (1954-1975), Sài Gòn - Gia Định giữ vị trí đặc biệt quan trọng trên bản đồ chính trị - quân sự Việt Nam. Sau Hiệp định Genève 1954, nơi đây trở thành thành thủ đô của chính quyền Việt Nam Cộng hòa, là trung tâm điều hành bộ máy hành chính, chính trị và quân sự

của chế độ. Hệ thống cơ quan quyền lực, bộ máy an ninh, mật vụ và quân đội được tổ chức chặt chẽ, hoạt động với cường độ cao kiểm soát tình hình an ninh và ngăn chặn các hoạt động cách mạng.

Sài Gòn trước năm 1975 (ảnh: Internet)

Không chỉ là đầu não chính trị, Sài Gòn - Gia Định mà còn là trung tâm kinh tế, thương mại và truyền thông lớn nhất miền Nam, nơi tập trung các tuyến giao thông chiến lược, Cơn biển, sân bay, cùng hệ thống thông tin báo chí phát triển. Chính quyền Sài Gòn duy trì sự kiểm soát Giảm thiểu thông qua mạng lưới cảnh sát, mật vụ và hệ thống quân đội bố quân sự, đặc biệt là ở các khu vực có dấu hiệu hoạt động của lực lượng cách mạng.

Tuy nhiên, chính trong môi trường được kiểm soát Kiểm soát gao này, phong trào đấu tranh đô thị vẫn âm thầm và bền bỉ phát triển. Dưới sự lãnh đạo của Mặt trận Dân tộc Giải phóng miền Nam, nhiều tầng lớp nhân dân - trí thức, sinh viên, công nhân, Phật tử - đã tham gia các hoạt động phản chiến tranh chiến, chống đàn áp tôn giáo, đòi quyền dân sinh, dân chủ. Sài Gòn - Gia Định trở thành một chiến trường đặc biệt, nơi các lực lượng hoạt động mạng hợp nhất ngay trong đối phương, kết nối cả đấu tranh chính trị công khai và hoạt động bí mật. Trong bối cảnh đó, một số cơ sở tôn giáo, đặc biệt là chùa chiền, đã đóng vai trò quan trọng như những điểm tựa tinh thần và hậu phương an toàn cho phong phong đô thị.

2.2 Tình hình Phật giáo miền Nam trước và sau 1963

Trước năm 1963, Phật giáo ở miền Nam Việt Nam phát triển rộng rãi khắp nơi ở thành thị và nông thôn, với mạng lưới chùa chiền, tự viện, sạch xá và các trường Phật học. Sài Gòn - Gia Định là một trong những trung tâm Phật giáo lớn, nơi quy tụ nhiều tăng sĩ có uy tín và các tổ chức Phật giáo quan trọng như Tổng hội Phật giáo Việt Nam, Tổng hội Phật học Nam Việt và đặc biệt là Tổng Ấn Quang - trụ sở tại Ấn Quang, trở thành hạt nhân hoạt động Phật giáo ở miền Nam. Hoạt động của các hội này không chỉ giới hạn trong sinh hoạt tôn giáo mà còn mở rộng sang giáo dục, văn hóa, từ thiện, góp phần nâng cao đời sống tinh thần của cộng đồng Phật tử.

Tuy nhiên, chính quyền Ngô Đình Diệm với chính sách thiên vị công giáo và kỳ thị tôn giáo đã tạo ra nên nhiều đồng tính luyến ái. Đỉnh điểm là sự kiện ngày 5/8/1963 tại Huế, khi sức mạnh của súng nổ chính quyền vào quân Phật tử treo cờ giáo dục lễ Phật đản, gây ra nhiều người chết và bị thương. Chuỗi đàn ứng dụng tiếp theo - lệnh cấm treo cờ Phật giáo, bắt bớ, khủng bố tăng ni, lục trảm chùa chiền - đã châm cho Phong trào Phật giáo 1963, bão tuyết miền Nam, trong đó Sài Gòn - Gia Định là trung tâm.

Phong trào này không chỉ là phản ứng chống lại đàn áp tôn giáo mà còn nhanh chóng mang tính chính trị yêu cầu, đòi quyền tự do tín ngưỡng, dân chủ và phản đối chiến tranh. Sự kiện tự thiêu của Bồ-tát Thích Quảng Đức ngày 11/6/1963 tại ngã tư Phan Đình Phùng - Lê Văn Duyệt (nay là Cách Mạng Tháng Tám - Nguyễn Đình Chiểu) đã gây chấn động trong và ngoài nước, trở thành biểu tượng của tinh thần từ bi, bất động và lòng yêu nước. Sau 1963, Phật giáo miền Nam, đặc biệt là khối Ấn Quang, ngày càng gắn bó chặt chẽ hơn với phong đấu tranh đô thị và các hoạt động cách mạng, tạo tiền đề cho vai trò chơi “hậu phương tinh thần” của chùa chiền Sài Gòn - Gia Định trong phản chiến chống Mỹ.

3. Chùa chiền như hậu phương tinh thần trong phong phản chiến đô thị

3.1 Điều kiện để chùa trở thành phương pháp mạng hậu cần

Trong bối cảnh chiến tranh chống Mỹ cứu nước, nhiều chùa chiền ở Sài Gòn - Gia Định hội tụ những điều kiện thuận lợi để trở thành hậu phương tinh thần và cơ sở hỗ trợ phong phong chiến đô thị.

Trước hết, vị trí địa lý của các chùa ở khu vực này thường rất thuận lợi cho việc liên lạc và di chuyển. Nhiều thảo luận ở những con đường trục chính hoặc gần khu dân cư cách đông đúc, dễ dàng che giấu hoạt động của các mạng lưới trong dòng người ra vào. Một số gói lại nằm ở vị trí kín, có đường đi phụ hoặc cổng hậu, tạo điều kiện cho việc ẩn náu, rút lui khi cần thiết.

Tịnh xá Ngọc Phương, nơi gắn liền với nữ tu sĩ yêu nước Ni sư trưởng Huỳnh Liên trong kỳ đấu tranh chống Mỹ. Trong chiến tranh chống Mỹ, Tịnh xá Ngọc Phương trở thành nơi che dấu cán bộ, tiếp tế nhiều vật dụng, thuốc men, lương thực cho các cơ sở mạng. Nơi đây cũng là nơi thường xuất hiện các cuộc phiêu lưu xuống đường của phong trào Phụ nữ đòi quyền sống, phong trào Dân tộc tự quyết; làm cơ sở cho phong trào đấu tranh của sinh viên, học sinh.

(Ảnh: Thường Nguyên)

Về kiến trúc, nhiều phần chùa ở Sài Gòn - Gia Định có sân vườn rộng rãi, nhiều gian nhà, khoảng sân và vườn cây bao quanh. Bên cạnh đó, thường có các nhà thờ, nhà khách, đường nghiên cứu, đường đi... đủ để bố trí chỗ ở tạm thời, lưu trữ tài liệu hoặc vũ khí một cách kín đáo. Điều này giúp các hoạt động bí mật dễ dàng hòa hợp với sinh hoạt tôn giáo bình thường mà không gây chú ý.

Bên cạnh đó, sự tưởng tượng và tôn kính của quần chúng dành cho chùa chiền và viên Tăng Ni là một lợi thế đặc biệt. Trong mắt cộng đồng, chùa là nơi thiêng liêng, thanh tịnh, gắn bó mật thiết bị đời sống tinh thần, vì vậy chính quyền thường khó tùy tiện nhập hoặc lục điều khiển dù không có lý do đặc biệt. Sự bảo vệ tín đồ và nhân dân địa phương cũng là lá chắn vững chắc cho các hoạt

động diễn ra trong chùa.

Cuối cùng, yếu tố mang tính quyết định là tinh thần nhập thế và hỷ yêu nước của nhiều Tăng Ni. Nhiều vị trụ trụ, tăng sĩ không chỉ thực hành tu hành và hoằng pháp mà còn nhận thức sâu sắc trách nhiệm của người con Phật trước vận mệnh dân tộc. Tinh thần “hộ quốc dân dân” đã chấm dứt việc mở rộng cửa chùa để che chở, nuôi dưỡng thương binh, tổ chức các hội nghị bí mật và tham gia quần động quần của họ. Sự kết hợp chính xác giữa điều kiện vật chất và ý chí nhập thế này đã biến nhiều ngôi chùa ở Sài Gòn - Gia Định thành những “loài đài thâm lặng” trong phong sóng chiến đô thị.

3.2 Các chiến dịch hỗ trợ hoạt động hình thức

Trong phong cảnh phản chiến đô thị tại Sài Gòn - Gia Định, nhiều chùa chùa không chỉ là biểu tượng tinh thần mà còn trực tiếp tham gia vào những hoạt động thiết thực hỗ trợ sức mạnh cách mạng. Hoạt động này được tổ chức trí tuệ, linh hoạt để đảm bảo bí mật, vừa hòa vào sinh tồn tôn giáo thường ngày.

Trước đó, che giấu bộ binh, bảo vệ thương binh và cung cấp nơi ẩn náu là một trong những nhiệm vụ quan trọng nhất. Nhiều gó có các phòng kín, nhà khách hoặc nội thất khu vực được bố trí để đảm bảo an toàn cho bí mật, chăm sóc hoặc tránh nguy cơ truy cập bí mật và cảnh báo. Những trụ trụ và tăng ni tham gia thường xem đây là nhiệm vụ “hộ quốc dân dân”, sẵn sàng chấp nhận nguy hiểm để bảo vệ kháng chiến.

Bên cạnh đó, lưu giữ và phân phát tài liệu, vũ khí, phương tiện liên lạc cũng là hoạt động thường xuyên. Do chùa chiến được tín đồ và quần chúng ra vào liên tục, công việc chuyển tài liệu bí mật có thể trá hình dưới hình thức mang kinh sách, sản phẩm vật cúng hoặc vật dụng sinh hoạt. Một số gó còn được sử dụng để lưu trữ các phương tiện tiện lợi như máy đánh chữ, máy in roneo phục vụ cho công tác tuyên truyền.

Ngoài ra, chùa chiến còn là nơi tổ chức các cuộc họp kín, truyền đạt thông tin và lập đường dây giao liên. Lợi dụng các buổi lễ, khóa tụng hay sinh hoạt Phật học, các quan bộ và cơ sở mạng có thể gặp gỡ, trao đổi tình hình mà ít bị nghi ngờ. Thêm nền chùa trở thành mắt xích quan trọng trong mạng lưới liên kết giữa các cơ sở nội thành và khu căn cứ ngoại vi.

Cuối cùng, một số chùa và tăng ni đã trực tiếp vận động quần chúng, tổ chức mít tinh, biểu tình và tuyệt đối phản đối chiến tranh, chống đàn áp tôn giáo, đòi tự do tín ngưỡng và dân chủ. Các hoạt động này vừa góp phần gây áp lực chính trị đối với chính quyền, vừa khơi dậy tinh thần đoàn kết, củng cố niềm tin vào lý

tướng giải phóng dân tộc.

Cung cấp sự kết thúc mềm mại giữa trò chơi tôn giáo và nhiệm vụ cách mạng, chùa chiền Sài Gòn - Gia Định đã trở thành những “hậu phương tinh thần” thực sự, góp phần quan trọng vào thành công của phong trào chiến đấu đô thị trong thời kỳ chống Mỹ.

3.3 Một số trường hợp

Trong giai đoạn chiến tranh chống Mỹ, nhiều ngôi chùa ở Sài Gòn - Gia Định đã để lại dấu ấn đậm nét, vừa là trung tâm sinh hoạt tôn giáo, vừa là cơ sở hậu hậu cho phong trào phản chiến đô thị.

Chùa Ấn Quang (ảnh: Internet)

Chùa Ấn Quang: Nằm tại quận 10, đây là trụ sở của Tổng dịch vụ Ấn Quang thuộc Giáo hội Phật giáo Việt Nam Thống Nhất. Từ giữa thập niên 1960, chùa Ấn Quang không chỉ là trung tâm đào tạo tăng ni, tổ chức các hoạt động Phật sự, mà còn là đầu mối điều phối nhiều phong trào đấu tranh chống tranh và đòi tự do tín ngưỡng. Tại đây có nhiều cuộc họp bí mật của lãnh đạo Phật giáo đã diễn ra; các tài liệu tuyên truyền và thông tin liên lạc của lực lượng cách mạng cũng được lưu trữ và phân phối từ chùa này.

Chùa Xá Lợi (ảnh: Internet)

Chùa Xá Lợi: Trầm lạc ở quận 3, chùa Xá Lợi là tâm điểm của phong trào Phật giáo 1963. Nơi đây đã diễn ra nhiều buổi cầu nguyện tập thể, tuyệt thực, mít tinh và biểu tình phản phản chính quyền Ngô Đình Diệm sau sự kiện đàn ứng giáo ở Huế. Đêm 20 rạng sáng 21/8/1963, chùa trang bị sức mạnh đặc biệt của chính quyền đột kích, bắt giữ nhiều tăng ni và tịch thu tài liệu, nhưng vẫn tiếp tục duy trì vai trò là biểu tượng của tinh thần bất khuất và lòng yêu nước.

Chùa Già Lam (ảnh: Internet)

Chùa Già Lam, chùa Vĩnh Nghiêm, chùa Pháp Hoa: Đây là những ngôi chùa có vai trò chơi gần bó mật thiết kế phong đô thị và công tác hỗ trợ cách

mạng. Chùa Già Lam (quận Gò Vấp) là nơi có nhiều cách thiết lập mạng được che chắn trong thời gian hoạt động bí mật. Chùa Vĩnh Nghiêm (quận 3) không chỉ nổi tiếng về kiến trúc mà còn là nơi tổ chức các khóa tu, lễ hội quy mô lớn, tạo điều kiện cho các phong trào đấu tranh ghép hoạt động vận động quần chúng. Chùa Pháp Hoa (quận Bình Thạnh) được biết đến như một điểm liên lạc và trung chuyển tài liệu của sức mạnh chiến tranh, với sự hỗ trợ âm thanh thầm lặng của trụ và nhiều Phật tử.

Những trường hợp tiêu biểu này cho thấy chùa chiền ở Sài Gòn - Gia Định thời kỳ chống Mỹ không đơn thuần là không gian tín ngưỡng, mà còn là những “pháo đài mềm” góp quan trọng vào chiến thắng lợi của phong trào chiến đô thị.

4. Những đóng góp của chùa chiền Sài Gòn - Gia Định

Chùa Vĩnh Nghiêm (ảnh: Thường Nguyên)

4.1 Ý nghĩa về tinh thần

Trong bối cảnh chiến tranh ác liệt và kiểm soát khe nứt của chính quyền Sài Gòn, chùa chiền trở thành điểm tựa tinh thần vững chắc cho cán bộ cách mạng và quần chúng nhân dân. Không gian thanh tịnh, trang bệ của chùa giúp những tham gia kháng chiến tạm thời thoát khỏi áp lực và nguy hiểm, lấy lại sự bình tĩnh để tiếp tục hoạt động. Đồng thời, qua các lễ cúng kinh, cầu nguyện, chùa chiền truyền tải các điệp từ bi, hòa bình và phản chiến tranh, góp phần

khơi dậy và duy trì ý chí đấu tranh độc lập dân tộc, thống nhất đất nước.

4.2 Ý nghĩa về xã hội - chính trị

Chùa chiền ở Sài Gòn - Gia Định đã góp phần trực tiếp vào việc bảo vệ và tạo năng lượng cách mạng ngay giữa trung tâm đô thị, nơi trả thù kiểm soát gao. Bằng cách che giấu bộ đội, cung cấp nơi ẩn náu, chiến trường đã trở thành “lá chắn ứng dụng” nhưng hiệu quả, đảm bảo năng lượng cho phong trào. Đồng thời, chùa chiền đóng vai trò như một cầu nối giữa phong cách quần chúng và tổ chức cách mạng, giúp vận động nhân dân, tổ chức các cuộc biểu tình, mít tinh, hay lồng ghép thông điệp chính trị vào các sinh tôn giáo công khai, tạo áp lực lên chính quyền.

4.3 Ý nghĩa về văn hóa - tôn giáo

Hoạt động của chùa chiền trong thời kỳ này khẳng định mối liên hệ gắn bó sâu sắc giữa đạo và đời - một đặc điểm nổi bật của Phật giáo Việt Nam. Việc duy trì các nghi lễ tôn giáo, giảng dạy giáo lý, đồng thời hỗ trợ kháng chiến, cho thấy Phật giáo không chỉ tồn tại trong phạm vi tâm linh mà còn gắn bó mật thiết với đời sống xã hội. Ngay giữa bom chiến, chùa chiền vẫn giữ móng và bảo tồn không gian văn hóa Phật giáo, trở thành nơi lưu giữ bản sắc văn hóa - tín ngưỡng của cộng đồng, đồng thời tặng phần giữ tinh thần đoàn kết và bản lĩnh vực dân tộc.

5. Kết luận

Có thể khẳng định rằng chùa chiền Sài Gòn - Gia Định trong kháng chiến chống Mỹ đã giữ một vai trò hậu phương tinh thần đặc biệt quan trọng trong phong trào phản chiến đô thị. Trên thực tế, nhiều chùa chiền tại khu vực này không chỉ là nơi sinh hoạt tôn giáo mà còn trở thành cơ sở mạng bí mật, cất giữ quản lý, lưu trữ tài liệu và bảo vệ sức mạnh chiến tranh ngay giữa Sài Gòn. Tiêu biểu, chùa Long Hoa (Phú Mỹ, Sài Gòn) đã bí mật đào hai hầm ngay dưới chân tượng Phật để làm nơi hội thảo và ẩn sâu cho chiến tranh cách mạng, khéo léo ngụy trang trong nghi lễ tôn giáo cường thời kỳ phản chiến chiến Mỹ. Nhờ sự hỗ trợ âm thầm của Phật giáo, phong trào phản kháng chiến đô thị đã có nền tảng vững chắc về tinh thần hỗn hợp cơ sở vật chất, góp phần duy trì ngọn lửa phòng tranh trong lòng thành phố.

Sự kết hợp giữa Phật giáo và cách mạng trong hoàn cảnh đó đã tạo nên những giá trị lịch sử, văn hóa, tinh thần to lớn. Về lịch sử, đó là minh chứng nổi bật cho truyền thống Phật giáo Việt Nam luôn đồng hành cùng dân tộc, nêu cao tinh

thần “hộ quốc an dân” và ý chí yêu nước trong sự nghiệp giải phóng, thống nhất đất nước. Về văn hóa, việc chùa chiền tham gia kháng chiến đã gắn kết mạnh mẽ tín ngưỡng với lòng yêu nước, tặng phần này giữ bản sắc dân tộc ngay trong lòng đô thị hiện đại. Về mặt tinh thần, Phật giáo đã mang đến cho phong trào đô thị một nguồn động lực tâm linh sâu sắc, hun đúc tinh thần hy sinh và nhân ái. Hình ảnh các nhà sư, Phật tử sẵn sàng xả thân vì nghĩa lớn, hiến chùa làm bệnh viện dã chiến, làm nơi yêu thương hay lớp học cho đồng bào là minh chứng sống động cho tinh thần nhập thế vì dân vì nước của Phật giáo Việt Nam. Những giá trị đó không chỉ góp phần làm nên lợi ích của cuộc chiến kháng chiến, mà còn tô đậm thêm trang sử hào hùng, nhân văn của đô thị Sài Gòn - Gia Định nói riêng và dân tộc Việt Nam nói chung.

Từ những kết quả nghiên cứu trên, có thể mở ra một số hướng nghiên cứu tiếp theo. Thứ nhất, cần mở rộng phạm vi nghiên cứu sang vai trò của chùa chiền trong phong cách phản chiến đô thị tại các trung tâm khác như Huế, Đà Nẵng, Cần Thơ... hãy so sánh, đối chiếu và làm rõ tính phổ thông cũng như những sự rõ ràng của sự kết hợp Phật giáo và cách mạng ở các đô thị khác nhau. Thứ hai, nên đi sâu vào giai đoạn sau năm 1975 - khi đất nước thống nhất - để tìm hiểu vai trò của Phật giáo trong công cuộc xây dựng và phát triển đất nước. Thực tế cho thấy, sau 1975 Phật giáo tiếp tục là cầu nối hòa hợp dân tộc, tích cực tham gia hàn gắn vết thương chiến tranh và đóng góp vào phát triển xã hội; tiêu biểu là sự ra đời của Giáo hội Phật giáo Việt Nam năm 1981 với phương châm “Đạo pháp - Dân tộc - Chủ nghĩa xã hội”, đánh dấu bước leo thống nhất các tổ chức Phật giáo vì mục tiêu tốt đời đẹp đạo. Những hướng nghiên cứu này sẽ bổ sung và hoàn thiện bức tranh lịch sử về mối mối gắn bó giữa Phật giáo và dân tộc Việt Nam, đồng thời khẳng định rằng chùa chiền Sài Gòn - Gia Định trong kháng chiến chống Mỹ thực sự là một hậu phương tinh thần cường cường của phong trào đô thị, để lại di sản quý giá về sự hòa giữa tôn giáo và cách mạng trong lịch sử dân tộc.

Tác giả: **NCV.Vũ Minh Châu**

Tham luận tại Hội thảo khoa học "Đạo Phật Với Cách Mạng Việt Nam" tổ chức ngày 25/08/2025, tại chùa Quán Sứ, Hà Nội

Chú thích:

1) Nghiên cứu Dự án Kinh điển phương Đông, Viện Trần Nhân Tông, ĐHQGHN.

Tài liệu tham khảo:

I. Tài liệu tiếng Việt:

1] Ban Chỉ đạo biên soạn Lịch sử Nam Bộ kháng chiến (2011), *Lịch sử Nam Bộ kháng chiến (1945-1975)* , Tập II, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.

2] Ban Chỉ đạo Tổng kết chiến tranh trực thuộc Bộ Chính trị (2008), *Lịch sử kháng chiến chống Mỹ, tình cứu nước (1954-1975)* , Tập III, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.

3] Báo Công an Nhân dân (2023), *Giáo hội Phật giáo Việt Nam có nhiều đóng góp trong “Hộ quốc, dân dân”*, <https://cand.com.vn/su-kien-binh-luan-thoi-su/giao-hoi-phat-giao-viet-nam-co-nhieu-dong-gop-trong-ho-quoc-an-dan-i694797/>, truy cập ngày 01/08/2025

4] Lê Cung (2008), *Phong trào Phật giáo miền Nam Việt Nam năm 1963* , Nxb Thuận Hóa, Huế.

5] Trần Văn Giàu (1966), *Miền Nam giữ vững thành đồng* , Tập II, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội.

6] Nguyễn Huệ (2025), “Chùa cổ hơn 120 năm ở TP HCM có hai hầm bí mật dưới chân tượng Phật”, *VietnamNet* (đăng trên Cổng TTĐT Đảng Cộng sản Việt Nam ngày 08/08/2025).

7] Trần Hồng Liên (2000), *Đạo Phật trong cộng đồng người Việt ở Nam Bộ - Việt Nam (từ thế kỷ XVII đến 1975)* , Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội.

8] Thích Nhất Hạnh (1964), *Đạo Phật đi vào đời đời* , Nxb Lá Bối, Tp Hồ Chí Minh.

9] Thích Thiện Nam (2022), *Phật giáo Việt Nam đồng hành cùng sự phát triển của đất nước* , Báo Quân Đội Nhân dân, <https://www.qdnd.vn/xa-hoi/dan-toc-ton-giao/phat-giao-viet-nam-dong-hanh-voi-su-phat-trien-cua-dat-nuoc-712302>, truy cập ngày 01/08/2025

10] Viện Lịch sử Quân sự Việt Nam (1991), *Cuộc chiến tranh xâm lược thực dân mới của đế quốc Mỹ ở Việt Nam (1954-1975)* , Nxb Quân đội Nhân dân, Hà Nội.

II. Tài liệu tiếng Anh:

1] Robert J. Topmiller (2006), *Hoa sen được giải phóng: Phong trào hòa bình của Phật giáo ở Nam Việt Nam, 1964-1966* , Nhà xuất bản Đại học Kentucky, Lexington.

2] Thích Nhất Hạnh (1967), *Việt Nam: Hoa sen trong biển lửa* , Hill và Wang, New York.

3] Edward Miller (2013), *Misalliance: Ngô Đình Diệm, Hoa Kỳ và số phận của Nam Việt Nam* , Nhà xuất bản Đại học Harvard, Cambridge, MA.